

James MacMillan "Stabat Mater"

Karl-Erik Dubout (16.09.2007)

Keskajast pärinev tekst "Stabat Mater" on minu arvates üks kõige raskemeelsemaid, mis üldse on kirja pandud. Tekst kujutab Maarjat seismas oma ristilöödud poja kõrval, väljendades tema valu ja kaotustunnet. Seda lugedes tekib ka lugejal tugev kujutluspilt sellest, mida Maarja ilmselt tol hetkel tundma pidi. Me sooviksime teda kuidagi aidata, võtta Kristuse ema lein enda peale kanda, kuid ometigi oleme sunnitud seda olukorda vaid tardunult jälgima, hoomates kõiki Maarja valu tundeid, kuid olles samas abitud, et midagi teha.

Sellele südantmurdvale tekstile on sajandite jooksul kirjutanud paljud heliloojad, sealhulgas ka Arvo Pärt. MacMillani versioon eristub nende seas oma tänapäevase kõlaga, mis ei hülga tonaalsust, kuid ei karda ka dissonantseid väljendusvahendeid, et peegeldada teksti intensiivset valu.

Tekst on jagatud neljaks osaks, mis kõik jälgivad leina erinevaid varjundeid. Esimeses osas "Stabat Mater dolorosa" ("Seisis ema, valurohke") kajastub Neitsi Maarja lein. Lugu algab viiulitega, kes mängivad kõrgeid noote pianos. Selline algus loob sünge ja leinarohke kujutluse kuulajais, mis aina kasvab, kui lisanduvad ka teised keelpillid ning dünaamika valjeneb. Samuti meenutavad teose alguses olevad kõrged noodid mulle justkui naise valu kiljatusi.

Loo teine osa keskendub rohkem sündmuse pealtnägijale ja kahetsejale, kes kohati sümboliseerib kõiki selle teksti lugejaid ja ka kristlasi laiemas pildis, kuid nimetagem teda hetkel lihtsuse mõttes lihtsalt pealtnägijaks. Teksti esimene lõik kõlab nii: "Kes võiks mitte kurvaks jääda, silmitsedes Kristuse Ema kannatamas valu koos Pojaga?". Selles osas palub pealtnägija olla leinas koos Maarjaga.

Kolmas osa algab fortissimoga, kus koor laulab "Sancta Mater, istud agas." ("Püha Ema, nõnda tee."). See algus kõlab värskendavalt, varem pole koor fortissimos laulnud. See on ka sümboolne koht tekstis, kus pealtnägija palub, et Kristuse haavad löödaks tema südamele. Koori fortele järgneb polüfooniline tenorite soolo, mis tõttööelda oli selles teoses minu lemmikkoht. Alustab üksainus tenor tekstiga "Crucifixi fige plagas cordi meo valide." ("Löö ristilöödu haavad tugevalt mu südame!"). Olles jõudnud fraasi lõppu, alustab ta kordusega ning sel hetkel lisandub ka teine tenor. Nii jäävad tenorid teksti kordama, kuni lisandub veel kolmas. Iga lisanduv tenorilaulja lisab fraasi oma karakteri. Seega toob igaüks neist teksti rohkem emotsioone ja sügavust. Kostub väga selgelt lein ja kahetsus, kus pealtnägija tunneb end patusena, olles lasknud Kristuse risti lüüa.

Neljanda osa “Fac, ut portem Christi mortem” (“Luba mul kanda Kristuse surma”) tekst keskendub veelkord pealtnägija kahetsusele, tema andekspalumisele Kristuse ees ning tema abi ja kaitse otsimisele Neitsi Maarjalt. Kostub tekst “Christe, cum sit hinc exire, da per Matrem me venire ad palmam victoriae.” (“Kristus, kui on aeg siit minna, luba mul Ema eestkostel jõuda võidupalmini!”), mida laulavad paluvalt tenorid. Kuid minu lemmikkoht selles osas oli amen, teose lõpp. Seal kõlas keelpillide, põhiliselt esimese viiuli, ja naishäälte imeilus kooskõla. Lauljad korrutavad lühidaid aameneid ja esimene viiul mängib kurba ja minu arvates kogu seda teost ja teksti väga hästi kokkuvõtvat meloodiat. Ronides meloodiaga aina kõrgemale ja jäädes samas vaiksemaks nagu pürgiks viiul selle viisiga taeva poole, saavutades see viimase heleda pianissimo noodiga.

Kokkuvõttes jättis James MacMillani teos “Stabat Mater” mulle sügava mulje. Muusika viis kuulaja rännakule, kus sai kogeda paljusid emotsioone. Isegi, kui tekst oli ladina keeles, jõudis selle mõte ja ka selles peituvad peenemad detailid mulle ilusti kohale. Mul tekkis teost kuulates tunne, et ma ei olegi enam Tallinnas EMTA saalis, vaid hoopis kusagil hämaras keskaegses kivikirikus. See oli elamus, mis puudutas mind nii emotsionaalselt kui vaimselt ning jääb kindlasti kauaks meelde.